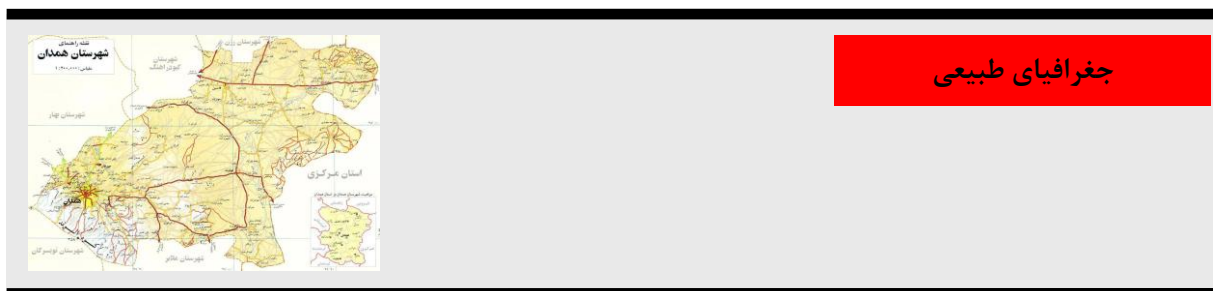

شهر همدان در یک نگاه

مقدمه

خوانش فضا در مقیاس شهری و معماری مستلزم شناخت مناسب از بستر مورد مطالعه دارد. همدان به عنوان یک شهر تاریخی از ویژگی های متفاوتی برخوردار است. اعم این ویژگی ها را می توان در مواردی چون اقلیم، جغرافیا، فرهنگی- اجتماعی، ساختار شهر و معماری جستجو نمود. در بخش پیش رو سعی شده است تا با پرداختن به هر کدام از موارد فوق به آشنایی بیشتر محققین با ویژگیهای کلی همدان پرداخته شود. هربخش شامل خلاصه از ویژگی ها موضوع بوده و در ادامه اطلاعات و منابع مرتبط همچون کتاب ها، مقالات، متون تخصصی قرار گرفته است. محققین می تواند با مطالعه این بخش اطلاعات جامع تری در رابطه با شهر همدان بدست آورند.

موقعیت و وسعت

شهر همدان در طول جغرافیایی، ۴۸ درجه و ۳۱ دقیقه شرقی و عرض ۳۴ درجه و ۴۸ دقیقه شمالی و در ارتفاع ۱۸۵۰ متری از سطح دریا قرار دارد. موقعیت عمومی شهر همدان از لحاظ ژئومورفولوژیکی و قرارگیری در دشت پایکوهی می باشد. هدف از بیان موقعیت عمومی شهر همانا بیان ویژگی هایی است که در کلیت آن وحدت جغرافیایی حاکم است و پدیده های طبیعی و مصنوعی واقع در قلمرو آن الزاما خود را با ساخت محیطی آن تطبیق داده اند. با وجود چنین سازگاری است که استقرار شهر و حیات بیولوژیکی در آن پایدار مانده است.

موقعیت خصوصی یا محلی شهر همدان را می توان چنین بیان کرد که در دامنه شمالی کوه الوند قرار دارد و شیب آن از جنوب به شمال است. این شهر از سه طرف به وسیله کوههای اطراف محصور شده است و از طرف شمال منتهی به دشت مرکزی استان همدان می باشد به این ترتیب همدان یک شهر پای کوهی می باشد که حیات و سرزندگی آن بواسطه تعاملی می باشد که از یک طرف با کوه و دره های منتهی به آن و از طرف دیگر با دشت برقرار می کند.

آب و هوای همدان مختلف و اوضاع جوی منطقه از لحاظ حداقل و حداکثر برودت و باران در فصول سال متغیر است در نقاط کوهستانی سرد است حد متوسط برف سالانه بین ۱۵۵ تا ۲۴۵ میلیمتر می باشد و سرما تا ۳۰ درجه زیر صفر می رسد.

ویژگی های فرهنگی-اجتماعی

همدان و توابع آن، از دیرباز دارای فرهنگ ریشه‌دار و غنی بوده است که قدمت برخی از عناصر آن به تحقیق برابر با تاریخ سه هزار ساله شهر است. این عناصر عبارت‌اند از تربیت، هنر، صنایع، اعمال و افکار، زبان، آداب و رسوم، عادات، عقاید، مذهب، اخلاق، قوانین و روش‌ها مردم یک جامعه، که در طول زمان، به وجود آمده و از نسلی به نسل بعد، منتقل می‌گردد.

جهت آشنایی با فرهنگ غنی شهر همدان در ادامه به توضیح برخی از عناصر آن پرداخته می‌شود:

جمعیت

این استان بر طبق اولین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۳۵ دارای ۶۹۵۲۸۳ نفر جمعیت، در سال ۱۳۴۵ دارای ۸۸۹۸۸۸ نفر جمعیت، در سال ۱۳۵۵ دارای ۱۰۸۸۰۲۴ نفر جمعیت، در سال ۱۳۶۵ دارای ۱۵۰۵۸۲۶ نفر، در سال ۱۳۷۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۱۶۷۷۹۵۷ جمعیت، در سال ۱۳۸۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۱۷۰۳۲۶۷ نفر و در نهایت بر طبق آمار سال ۱۳۹۰ دارای جمعیتی بالغ بر ۱۷۵۸۲۶۸ است. در دوره‌های یاد شده جمعیت استان نسبت به کل کشور به ترتیب معادل ۳/۷ درصد، ۳/۲ درصد، ۳ درصد، ۲/۸ درصد، ۲/۴ درصد و ۲/۳ بوده است.

اقوام ساکن در استان

استان همدان به علت موقعیت مکانی و جغرافیایی خود همیشه میزبان اقوام مختلف بوده‌است مردم این استان آمیخته‌ترین سکنه‌ای هستند که در ایران وجود دارد، زیرا در سطح استان همدان اقوام مختلفی با فرهنگها و آداب و سنن خاص سکونت دارند که عبارتند از: ترک‌ها، لر و لک، کردها و فارس‌ها.

ترک: این قوم، در شمال و غرب استان، به ویژه در شمال و غرب شهرستان همدان مانند: رزن، کیودرآهنگ، فامنین و بهار، ساکن می‌باشند.

لر و لک: این اقوام بیش‌تر در نیمه جنوبی استان مانند: شهرستان‌های ملایر، نهاوند و تویسرکان سکونت دارند.
کرد: این قوم در غرب و شمال غربی از جمله بخش‌هایی از شهرستان‌های اسدآباد کیودرآهنگ، در مجاورت استان‌های کرمانشاه و کردستان، سکونت دارند.

فارس: فارس‌ها، بیش‌تر ساکنان مرکز استان را تشکیل و از قدیمی‌ترین مردمان این سرزمین محسوب می‌شوند.

گویش و زبان

گویش اکثریت مردم شهر همدان، فارسی با لهجه همدانی است. در همدان به علت حضور اقوام مختلف و همجواری با استان‌های همجوار، گویش‌هایی مختلف عملاً چهار لهجه کردی، ترکی، فارسی و لری تکلم می‌گردد.

مذهب

بیش تر ساکنان شهر همدان، مسلمان و پیرو مذهب شیعه اند. در بعضی مناطق، مذهب اهل سنت و فرقه اهل حق نیز وجود دارد، در ضمن اقلیت‌های مذهبی مانند، مسیحی، یهودی، زرتشتی نیز، به تعداد بسیار اندکی، ساکن هستند.

مسیحیان همدان ۵ کلیسا در این شهر ساخته‌اند که در حال حاضر باقی هستند، از این میان سه باب از آن‌ها به نام‌های کلیسای آنجلی، کلیسای حضرت مریم و کلیسای گریگوری استپان در ردیف آثار باستانی و دیدنی شهر قرار دارند. از محل‌های عبادت یهودیان نیز می‌توان به آرامگاه استر و مردخای اشاره کرد، که از جمله مکان‌های تاریخی این شهر به شمار می‌رود.

آداب و رسوم (جشن‌های ملی و عمومی)

جشن‌های کهنی است که در طول تاریخ به شکل آداب و رسوم در آمده و باورهای نمادین و زیبای ایرانیان را نشان می‌دهند از قبیل: نوروز، تحویل سال نو، شب یلدا، چهارشنبه سوری، سیزده به در و... در همدان برگزار می‌شود.

غذاهای سنتی استان

الگوی خوراک و مواد غذایی تشکیل دهنده آن، تابع انواع محصولات کشاورزی و بومی موجود در منطقه است. در رژیم غذایی اهالی استان معمولاً محصولات کشاورزی به صورت خشکبار و تازه استفاده می‌شود. انواع آش شامل بروش، تله گنجی، کاجی، کلم قمری، بادمجان و آبگوشت، چنجه و نان‌ها شامل؛ گرده، کاک، کولره، ساجی، فتیر و اقسام شیرینی‌ها مانند: برساقی، سرجوق، باسوق، واگردک و پیکه چو و مرباها و ترشی‌ها نشان دهنده تنوع غذایی مردم است.

ویژگی‌های صنعتی و کشاورزی

استان همدان از لحاظ معادن بسیار غنی است، که مهمترین آنها عبارتند از: سنگ گرانیت، سنگ آهک، سنگ ساختمانی، فلدسپات، سرب، روی، نقره، گچ، سیلیس، لیمونیت، تراورتن، سنگ آهن، پودر سمباده و مواد اولیه سیمان.

بدیهی است که با این ذخایر غنی معدنی، بستر لازم برای توسعه صنعت فراهم است. در حال حاضر صنایع موجود در استان عبارتند از:

صنایع سبک: شامل ۱- صنایع غذایی ۲- کارخانه شیشه ۳- صنایع نساجی و چرم ۴- صنایع سلولزی ۵- صنایع شیمیایی ۶- صنایع کانی غیر فلزی ۷- برق و الکترونیک ۸- صنایع فلزی

صنایع سنگین: شامل ۱- ریخته گری ۲- تولید ادوات کشاورزی ۳ ساخت ماشین آلات ساختمانی ۴- ماشین های ساخت گیت سوپاپ انواع خودرو و فیلتر سازی سرکان ۵- ساخت ماشین های راه سازی

این استان همچنین سالهاست، که به عنوان یکی از مراکز تولید گندم، سیب زمینی، چغندر قند، سیر، یونجه، محصولات باغی و خصوصاً گردو و انگور در سطح کشور مطرح است.

سوغات استان

سوغات رسم ایرانیان و از جمله مردم استان ما است. تحفه های استان همدان برای مسافران بسیار زیاد است که می توان به؛ کماج، شیره انگور، کشمش سیرتند، انگشت پیچ، قالی، گیوه، منبت، عسل، نقل، گردو، سفال، خمیر صنل، حلواگردویی، روغن حیوانی، حلوا شکری، صنایع چرم، گیاهان دارویی، صابون محلی و قیسی اشاره کرد.

مروری کوتاه بر سیر تحول شهر از هسته اولیه تا وضعیت کنونی

قدمت سکونت در شهر همدان به بیش از ۵۰۰۰ سال پیش از میلاد می رسد مورخان قرن بیستم از همدان به عنوان یک شهر و پایتخت مادی، مرکز تابستانی هخامنشی، و مرکز پارت و ساسانی یاد کرده اند؛ شهر بر دشتی در مجاورت کوهپایه الوند واقع شده است. این کوه با ممانعت از عبور رطوبت مدیترانه ای و تبدیل آنها به بارش سرمنشا شکل گیری رودخانه هایی در دو رود دره یک دره گنج نامه با رودخانه عباس آباد و دیگری دره مراد بیگ با رودخانه الوسجرد می شود. در ابتدا رودخانه ها یا به عبارت بهتر آب، همچنین آب و هوای کوهپایه ای گروهی از اقوام کوچ نشین را به سمت خود جذب کرد؛ در ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد شهر توسط مادها به جایگاه سکونت دائمی مبدل شد و هگمتانه نام گرفت. کتیبه های خط میخی گنج نامه و تپه هگمتانه آثاری برجای مانده از این مقطع زمانی هستند.

با این حال طی سالهای بعد هسته ی اولیه شهر بر مبنای قرار گیری در مسیر جاده های تجاری و کاروانی همچون جاده ابریشم و جاده ادویه و بالتبع با محوریت یک هسته اقتصادی یعنی بازار توسعه، و جایگاه خود را در مقیاس ملی و بین المللی یافت. در سده چهارم ه ق شهر دارای چهار دروازه آهنی، برج و بارو و شهرستان (ریض) بوده است. دروازه ها معرف راه های تجاری و ارتباطی شهر هستند. این دروازه ها در طول تاریخ بارها تخریب و بازسازی شده اند. مجسمه شیر سنگی برجای مانده در دوران معاصر جایگاه یکی از دروازه های شهر را نشان می دهد. همچنین قرارگیری در مسیر راه ها یکی از مولفه های برجسته در تنوع فرهنگی شهر بوده است. حضور کلیسای کاتولیک حضرت رفائیل و کلیسای گریگوری استپان همچنین مقبره استر و مردخای از بزرگان دین یهود در کنار مساجد و امامزادگان موید این تنوع فرهنگی می باشد.

مشخصات استراتژیک نسبت به راه‌های ارتباطی و ناهمواری‌های جنوبی مقدمه توجهات سیاسی به شهر به عنوان پایتخت را فراهم کرد، شهر نه تنها در دوران مادها، هخامنشیان، ساسانیان و اشکانیان بلکه در اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم پایتخت بویان جبال و در قرن ششم ه. ق پایتخت سلاجقه بود. اما در ۵۲۳ ه. ق شهر توسط اعراب فتح گردید گرایش مردم به دین اسلام مقدمه‌ی گسترش هرچه بیشتر شهر با محوریت مسجد جامع و بازار را فراهم کرد. به تدریج امامزاده‌ها که مزار بزرگان دینی، عارفان و صالحان و زاهدان بودند با جایگاهی ویژه در اعتقادات مذهبی مردم در درون بافت شکل گرفتند.

با حوادث همچون زلزله ۳۹۵ ه. ق شهر قدیم از رونق افتاد و شهر به سوی جنوب تپه هگمتانه، مسجد و بازار گسترش یافت. حمله مغولان در سالهای ۶۱۸ و ۶۲۱ ه. ق شهر را ویران کرد و به ناچار شهرکی در حومه شمالی به نام «همدان نو» پا گرفت به این ترتیب شهر همواره حرکتی تدریجی به سمت ارتفاعات شمالی را آغاز کرد. طی سالها بعد یورش تیموریان و عثمانیان خرابی‌هایی به بار آورد. تاثیر این حملات متعدد، مردم شهر را محافظه کارتر کرد.

اوج رونق اقتصادی بازار در دوران صفویه رخ داد. در این زمان شهر بیش از ۱۲۰ کاروانسرا را در خود جای می‌دهد که برخی همچنان پار برجا هستند. صنایع در شهر با محوریت صنعت چرم شکل می‌گیرد هرچند طلاشویی و نساجی نیز در شهر رواج دارد. قرارگیری در دشت و مجاورت آن با مراتع، دباغی و صنایع چرم را در شهر رونق بخشید. اولین کارخانه چرم سازی توسط شاه اسماعیل صفوی در این دوران در شهر ساخته شد. همچنین گسترش تشیع در این دوران آغازگر ساخت مساجد در مرکز محلات شهر گردید از جمله این مساجد می‌توان به مسجد حاجی، نظر بیگ، شالبافان، پیغمبر، بنه بازار، گارزان، میرزاتقی، گلپا، حاج کلبعلی و علویان اشاره کرد.

برخلاف دوران صفویه در دوره قاجار بازار دچار رکود شد. با این حال اطلاعات از محلات شهر بیشتر متعلق به دوره قاجار است. همچنان که از اسامی محلات همچون محله آرامنه، قاشق تراشان، کبابیان، حاجی و غیره مشخص می‌گردد حرف‌ها، اعتقادات و مسائل قومی و قبیله‌ای در ایجاد محله‌ها نقشی اساسی ایفا می‌کردند. هر محله دارای مرکزی با میدانی نسبتاً کوچک بود که چمن نامیده می‌شد و در پیرامونش حمام، مسجد محله‌ای، بازارچه و خانه‌ی بزرگ محله قرار می‌گرفت.

ساختار محلات در این دوران مبتنی بر گذری اصلی و یک میدانچه به عنوان مرکز محله بود که با محوریت یک منبع آب شامل قنات، چاه یا چشمه و بعضاً دسترسی به رودخانه اصلی شهر شکل می‌گرفت به این ترتیب محلات به دو گروه خطی و متمرکز تقسیم می‌شدند. حمام و مسجد اصلی‌ترین عناصر عملکردی هر محله را شکل می‌دادند. در میدانچه معمولاً فضایی سبز ایجاد می‌شد که به عنوان پاتوق اهالی و در مجاورت برخی کاربری‌های تجاری روزانه و هفتگی برپا شده بود.

با آغاز دوران پهلوی زیر ساخت‌های مدرن به شهر تحمیل شد جایگاه اقتصادی و تجاری شهر در سطح ملی با کشیدن راه آهن و رواج کشتیرانی تنزل یافت و با تاخیری کوتاه نسبت به جریان جهانی هیچ خیابان‌کشی‌ها به بافت‌های شهری آغاز نشد. طرح خیابان‌کشی‌ها در شهر همدان توسط کارل فریش یک مهندس چرم‌ساز آلمانی تهیه و طی سال‌های ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۲ به مرحله اجرا گذاشته شد. به این ترتیب الگویی شعاعی، متمرکز و منتظم در قالب شش خیابان اصلی با زاویه ۶۰ درجه نسبت به یکدیگر که در محل یک میدان اصلی به هم متصل می‌شدند شکل گرفت. مهمترین اثر این طرح شامل از هم

گسیختگی بازار سنتی و تخریب چند کاروانسرا بود با این وجود برخی عناصر تاریخی شهر را از دل بافت بیرون کشید و برجسته کرد همچنین جداره هایی به سبک باروک برای میدان اصلی شهر و بعضی قسمت ها در خیابان اکباتان و شهدا طراحی گردید که اغلب دو طبقه تا ۴ طبقه بودند آثاری از این نماها به صورت جسته و گریخته هنوز در جداره این خیابان ها قابل مشاهده است.

طی سال های اخیر مواضع انتخابی سرمایه گذاران برای احداث برج های بلند مرتبه مسکونی و تجاری، توسعه و تکامل بازار مدرن شهر در تقابل با تنزل جایگاه اجتماعی بازار سنتی در ذهن شهروندان و تغییر بخش هایی از بازار سنتی به مرکز عمده فروشی و از سوی دیگر تحت ساخت قرار گرفتن باغات شمالی شهر و احداث ساختمان های ویلایی در رود دره ها، افزایش جمعیت شهر به بیش از ۵۰۰ هزار نفر و توسعه و مدیریت سیستم حمل و نقل بر مبنای شبکه شعاعی معابر، شهر را با آسیب هایی مواجه کرده و ادامه روند کنونی می تواند سرمایه اجتماعی- فرهنگی و هویت شهر را با تهدید مواجه کند.

از اینرو شناسایی لایه های تاریخی و ابعاد مختلف هویت سرزمینی، فرهنگی و اجتماعی شهر و آسیب شناسی آنها در قالب محورهای هشتگانه شامل: فهم و شناخت شهرهای تاریخی، حفاظت، مرمت و احیاء بناها و بافتهای تاریخی، حفاظت از طریق ابزارهای سیاسی و قانونی، حفاظت از طریق ابزارهای اجتماعی، پدیده مهاجرت و حفاظت از شهرهای تاریخی، توسعه و حفاظت در بافتهای تاریخی، توریسم و حفاظت، همجواری و اتحاد شهر جدید و قدیم در قالب هشتمین اجلاس حفاظت و توسعه شهرهای تاریخی با همکاری گروه های داخلی و خارجی در دستور کار دانشگاه علم و صنعت ایران و بوعلی سینا همدان قرار گرفته است.

معماری همدان

همدان موقعیت خاص طبیعی و جغرافیایی دارد و همین امر موجب شکل گیری و در نتیجه موجب تداوم زیستگاهی در ادوار مختلف و ویژه دوره ی اسلامی شده است. اگرچه که پیشینه ی شهر همدان براساس نوشته های مورخان کلاسیک یونان و روم به دوران ماد می رسد، ولی تاکنون از ساختار شهر مادی هگمتانه آثاری به دست نیامده است. بنابراین، آثار موجود و کشف شده، عمدتاً مربوط به دوره های هخامنشی، سلوکی، پارت و ساسانی است.

در ادامه به معرفی اجمالی مکان ها و بناهای تاریخی که از لحاظ معماری از اهمیت برخوردارند پرداخته می شود:

International Policy Forum on Urban
Growth and Conservation
Tehran – Hamadan Conference ۲۰۱۵

تپه هگمتانه

یک تپه بزرگ در شمال شرقی شهر است که در سال ۱۹۸۰ م در کاوش های باستان شناسی کشف شد. مساحت این تپه حدود ۳۰ هکتار می باشد. این شهر در دوره مادها، (از اواخر قرن هشتم تا نیمه اول قرن ششم قبل از میلاد) مدت ها مرکز امپراتوری مادها بوده است. و پس از انقراض آنها نیز به عنوان یکی از پایتخت های دوره هخامنشی (پایتخت تابستانی و احتمالاً محل خانه آنها) به شمار می رفته است.

تپه مصلی

یک تپه طبیعی با ابعاد ۴۰۰*۶۰۰ متر در جنوب شرقی شهر است که بالاتر و بزرگتر از تپه هگمتانه میباشد.

کتیبه های گنج نامه

گنجنامه، در یکی از دامنه های کوهستان الوند و به فاصله ۵ کیلومتری جنوب غربی همدان، در دره عباس آباد قرار دارد. دو کتیبه بر روی یک دیوار سنگی در کوه الوند وجود دارند که کتیبه اول در سمت چپ و بالا به دستور داریوش اول هخامنشی و کتیبه دوم در سمت راست و پایین به فرمان فرزند داریوش یعنی خشایار ساخته شده اند. (حدود ۵۰ سال قبل میلاد)

آرامگاه بوعلی سینا

آرامگاه بوعلی در میانه میدانی به همین نام واقع است. این بنا آرامگاه دانشمند بزرگ ایرانی، ابن سینا است. (Avicenna) دارای یک ساختمان و یک گنبد است که در سال ۱۹۵۴ ساخته شده است. مقبره اولیه در زمان قاجار بل شده است، سه بار نوسازی شده و در سال ۱۳۳۰ ه.ش بنای فعلی توسط هوشنگ سیحون ساخته شد. گنبد از فرم برج قابوس بن وشمگیر الهام گرفته شده است. بنای آرامگاه تلفیقی از دو سبک معماری ایران باستان و ایران بعد اسلام است، که با بهره گیری از هنر معماری سنتی و شیوه های نوین، در آن عناصری چون برج، الهام گرفته از برج گنبد قابوس، باغچه ها؛ متاثر از باغ های ایرانی، آب نما؛ الهام گرفته از حوض خانه های سنتی و نمائی با روکار سنگهای حجیم و خشن خارا، که با سنگ گرانیب کوهستان الوند آراسته شده و نمودار کاخ های باستانی ایرانیان است، استفاده شده است. در حیاط ساختمان یک قبر که متعلق به شاعر اواخر دوره قاجار، ابوالقاسم عارف وجود دارد.

آرامگاه باباطاهر

ساختمان آرامگاه در شمال غربی همدان واقع شده است که مربوط به عارف و نویسنده دو بیتی های عاشقانه یعنی باباطاهر میباشد. بنای مقبره باباطاهر در ادوار گذشته چندین بار باز سازی شده است. در قرن ششم هجری برجی آجری و هشت ضلعی بوده است، در دوران حکومت رضا خان پهلوی نیز بنای آجری دیگری بجای آن ساخته شده بود. احداث بنای جدید در سال ۱۳۴۴ شمسی توسط مهندس محسن فروغی انجام شده است.

International Policy Forum on Urban
Growth and Conservation
Tehran – Hamadan Conference 2015

آرامگاه استر و مردخای

مقبره دو نفر یهودی به نام های استر (همسر خشایارشا) و مردخای (عموی استر) در این ساختمان وجود دارد. مقبره در مرکز شهر همدان، قرار دارد. مصالح ساختمانی بنای این مقبره از سنگ و آجر است و به سبک بناهای اسلامی ساخته شده است. از شکل ظاهر و سبک معماری این اثر، چنین بر می آید، که ساختمان فعلی آن در قرن هفتم هجری بر روی ساختمان قدیمی تری که متعلق به قرن سوم هجری بوده است، بنا شده باشد. قسمتهای مختلف بنا شامل: مدخل ورودی، دهلیز، مقبره ، ایوان و شاه نشین است.

گنبد علویان

مهم ترین اثر تاریخی اسلامی همدان و آرامگاه خانواده علویان میباشد که حدود ۲۰۰ سال در همدان حکومت کردند. بر اساس شناسنامه فنی بنا، این گنبد یکی از یادمانهای متعلق به اواخر دوره سلجوقیان در قرن ششم هجری است، که توسط خاندان علویان ابتدا به عنوان مسجد احداث شده است و سپس در دوره های بعد با ایجاد سردابی در زیر زمین، به مقبره آن خاندان تبدیل گردیده است. این ساختمان یک نمونه کاملی از گچ کاری را در ایران نشان میدهد.

به دلیل عدم وجود کتیبه، تاریخ دقیق ساخت مشخص نیست، با این حال به دلیل شباهت بسیار با دیگر آثار سلجوقی مثل گنبد سرخ در مارای آذربایجان، آن را مربوط به قرون ۱۲م میلادی می دانند.

شیر سنگی

سنگ شیر یا شیر سنگی از آثار اشکانی میباشد که شبیه یک شیر است. این باور وجود دارد که این اثر یک همتای دیگر نیز دارد. این مجسمه به همراه قرینه اش ابتدا بر دروازه شهر همدان قرار داشته است.

برج قربان

برج قربان، یکی از آثار تاریخی قرن هفتم یا هشتم هجری است، که با یک گنبد مخروطی دوازده ضلعی است و در جنوب شهر همدان و نزدیک تپه مصلی واقع شده است. این بنا مدفن شیخ الاسلام حسن بن عطار حافظ ابوالعلاء همدانی و جمعی از امرای سلجوقی است

علت نامگذاری این بنا به برج قربان معروف است که در جریان شورش افغانه در اواخر دوره صفویه ، فردی به نام " قربان " این محل را سنگر گاه خود قرارداد و ضمن دفع شورشگران ، از اهالی محل دفاع کرده است. از این رو مسجد و بقعه ، بنام او شهرت یافته است.

2015

International Policy Forum on Urban
Growth and Conservation
Tehran – Hamadan Conference ۲۰۱۵

زیارتگاه مقدس

چندین آرامگاه و زیارتگاه در شهر همدان وجود دارد که برای مردم همدان بسیار محترم هستند، مانند: امام زاده اسماعیل، امام زاده عبدالله، مسجد جامع و..

مسجد جامع

ساختار قابل توجه مسجد، ورودی و ایوان است، که با توجه به آجرها در نمای اصلی ایوان مشخص است که مسجد در سال ۱۸۳۸ میلادی ساخته شده است.

میدان امام خمینی (ره)

نقشه این میدان، که در مرکز شهر همدان واقع شده است، در سال ۱۳۰۷ توسط معمار شهرساز آلمانی، به نام "کارل فریش" تهیه گردیده است و بین سالهای ۱۳۰۹ تا ۱۳۱۲ ساخته شده است. ابنیه اطراف میدان، به سبک "باروک" ساخته شده است. از این میدان شش خیابان سی متری منظم با زاویه ۶۰ درجه منشعب می شود. این خیابانها، در محل الحاق به میدان امام خمینی و در دو طرف، دارای گنبدهایی با پوششهای فلزی هستند.

بازار قدیمی همدان

بازار همدان، ترکیبی از راسته بازارها و کاروانسراهای درون شهری است. مجموعه بازار سنتی و کاروانسراهای شهر همدان، که از ۳۶ بازار و راسته بازار و ۲۶ سرا و کاروانسرا تشکیل شده است، اکثراً با سبک معماری دوره قاجاریه ساخته شده اند. در آنها تاسیساتی نظیر: مسجد، حمام، زورخانه و چایخانه و غیره گنجانده شده است.

سراها و کاروانسراهای همدان

کاروانسراهای همدان، از نوع درون شهری است و به دو گروه عمده تقسیم می شوند:

کاروانی، تجاری مانند: کاروانسرای گلشن و میرزاخانی، تجاری: مانند کاروانسرای صفرخان نو و شریفیه .

اکثر کاروانسراهای کاروانی، تجاری دارای حیاط مرکزی هستند و حجره ها در دو طبقه پیرامون حیاط مرکزی، بنا شده اند که حجره های طبقه پائین به عرضه کالا اختصاص دارند و حجره های طبقه بالا مخصوص استراحت و خواب کاروانیان بوده اند.

ساختار بافت مسکونی

همدان از زمان شکل گیری یک مرکز سیاسی، اداری و تجاری - اقتصادی مهم محسوب می شده است. این عوامل در پدید آمدن مرکزی با جمعیتی قابل توجه لثیرگذار بوده است. حرفه ها، اعتقادات و مسائل قومی - قبیله ای در ایجاد محله ها نقش مهمی ایفا می کردند. تا پیش از پژوهش های دوره ی معاصر همچون مطالعات طرح تفصیلی و جامع، شش محله برای

شهر همدان در نقشه ی روس ها ثبت شده بود . تمام محدوده ی شهر همدان در سال ۱۸۵۱ م. به شش محله ی بنه ی بازار، جولان، مهتران، محله ی ورمزیار و درودآباد تقسیم شده بود. آنچه که درباره ی محله های شهر همدان نوشته شده و موجود است، بیشتر مربوط به نوشته ها و مدارک دوره ی قاجار است.

به طور کلی خانه های تاریخی باقی مانده در همدان به دو صورت تقسیم بندی میشوند. خانه های حیاط دار (مربوط به دوران قاجار) و خانه های کوشکی (مربوط به دوران پهلوی) هستند.

خانه های حیاط دار

خانه تاج بخشیان، خانه مازوچی، خانه عابدی، خانه کشمیری، خانه خلبانی، خانه سماوات، خانه سیفی، خانه انتظام، خانه نراقی، خانه عراقی، خانه قمی، خانه پرسیاوشان، خانه رنگین کمان، خانه شرفی، خانه شریفی، خانه ضرابی، خانه سیفی و کیانی، خانه صمدیان، خانه صمصام، خانه فیضی.

خانه های کوشکی

خانه امین الدوله، خانه امیر تومان، خانه چهارپادشاه، خانه عبادی، خانه مازوچی، خانه اعتمادی، خانه نظری، خانه صابریون، خانه پوستی زاده، خانه دکتر شیری، خانه صارم اصلانی.

منابع

- ابراهیمی، پروین. (۱۳۸۲). سیمای میراث فرهنگی همدان. سازمان میراث فرهنگی کشور. تهران.
- جهانپور، علی. (۱۳۸۷). همدان دروازه تاریخ. سپهر دانش. تهران
- خزائل کردستانی، رضا، (۱۳۲۲). خلاصه ی تاریخ همدان. بی نا. تهران.
- رحمانی، محمد. (۱۳۹۰). بررسی ظرفیت ها و شعاع عملکردی کلان شهر همدان. جغرافیای انسانی. شماره ۲.
- زارعی، محمدابراهیم. (۱۳۹۰). ساختار کالبدی- فضایی شهر همدان از آغاز دوره ی اسلامی تا پایان دوره ی قاجار براساس مدارک و شواهد موجود. پژوهش های باستان شناسی ایران. شماره ۱.

International Policy Forum on Urban
Growth and Conservation
Tehran – Hamadan Conference 2015

- سعیدیان، عبدالحسین. (۱۳۶۹). سرزمین و مردم ایران، مردم‌شناسی و آداب و رسوم اقوام ایرانی. چاپ چهارم. مؤسسه انتشارات علم و زندگی. تهران.
- عرب پور، محدثه. (۱۳۹۰). پروژه تحلیل بافت و کالبد تاریخی شهر همدان.
- فاطمی، ابوالحسن. (۱۳۸۰). سیمای گردشگری استان همدان. سازمان ایرانگردی و جهانگردی استان همدان.
- (۱۳۹۴). طرح باززنده سازی مراکز محلات شهر همدان کارگروه طراحی شهری دانشگاه بوعلی. همدان.
- <http://www.amar.org.ir/Default.aspx?tabid=۱۷۱۲> (مرکز آمار ایران)